

LİSE SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ÖĞRETMENLERİNİN ETİK DAVRANIŞLARINA İLİŞKİN ALGILARI

C. Teyyar UĞURLU

Milli Eğitim Müdürlüğü, İlköğretim Müfettişleri Başkanlığı, Hatay.

Özet

Bu araştırmada, lise son sınıf öğrencilerinin öğretmenlerinin etik davranışlarına ilişkin algılarını cinsiyet, okul türü ve başarı puanı değişkenlerine göre belirlemektir Araştırmanın çalışma gurubunu Sivas İlinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 8 genel (441 öğrenci), 3 Anadolu (37 öğrenci), 2 endüstri meslek (51 öğrenci) ve 2 özel (31 öğrenci) lise öğrencisi olmak üzere toplam 560 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada verilerin çözümlenmesinde, aritmetik ortalama, standart sapma, değişkenlerin ikili karşılaştırmalarında t testi uygulanmıştır. Gruplar arası karşılaştırmalarda varyans analizi yapılmış ve $p<0.05$ anlamlılık düzeyi esas alınmıştır. Araştırma bulgularına göre, lise son sınıf öğrencileri öğretmenlerinin etik davranışlarına ilişkin algılarında, öğrenci öğretmen ilişkileri ile ilgili yargılarda öğretmenlerini daha olumsuz algıladıkları ancak öğretmenlerinin öğretmenlik mesleğine ilişkin davranışlarında ise öğretmenlerini daha olumlu algıladıkları görülmektedir. Araştırmada kız ve erkek öğrencilerin öğretmenlerinin etik davranışlarına ilişkin algılarında, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha olumlu algılara sahip oldukları, okul türü değişkenine göre özel lise öğrencilerinin genel lise ve meslek lisesi öğrencilerine göre öğretmenlerin etik davranışlarına ilişkin algılarında daha düşük değerlendirmelerde buldukları, başarı puanı değişkenine göre ise düşük başarı düzeyine sahip öğrencilerin öğretmenlerini daha olumlu değerlendirdikleri görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: etik, ahlak, etik davranış, öğretmen davranışı,

PERCEPTION OF LAST YEAR HIGH SCHOOL STUDENTS CONCERNING ETHICAL BEHAVIOR OF THEIR TEACHERS

Abstract

The aim of this inquiry is analyzing perception of last year high school students concerning ethical behavior of their teachers in terms of sex, type of school and efficiency point variables and determining how teacher ethical behaviors is perceived by students. 8 general (441 students), 3 Anatolian (37 students), 2 industrial career (51 students) and 2 private (31 students) totally with 560 students which is linked to Sivas Ministry of Public Education constitute the working party of the inquiry. In the inquiry, arithmetic mean, standard deviation in analyzing the data, t-test comparing the variables, one way variance analysis (ANOVA) in three or more grouping are used, in the case of the availability of meaningful differences between groups, in order to determine between which groups those differences are available, Turkey test is applied. In comparing the groups, $p<0.05$ confidence level is taken as a base. According to the inquiry diagnosis, it is seen that perceptions of last year high school students concerning ethical behaviors of their teachers is perceived negatively in teacher-student relationship, but perceived more positively in the teachers' behaviors concerning possession of teaching career. In the inquiry, it is seen that, in the perceptions of female and students concerning ethical behaviors of their teachers, female students relative to male students have more perceptions that are positive. According to school kind variable, it is seen that private high school relative to Anatolian high school, general high school relative to industrial career high school students perceive their teachers lower level in terms of ethical behaviors. According to efficiency point variable, in addition, it is seen that there is no expressive difference between groups, students who have low efficiency perceive their teachers more positively relative to students who have high efficiency points.

Key words: Ethic, morals, ethical behavior, teacher behavior

Giriş

Toplumsal değişim her gün beraberinde yeni sorunlar yaratırken, bu sorunlara çözüm yolları olacak yeni düzenlemeleri de beraberinde getirmektedir. Toplumsal bir ortamda yaşayan insanlar, belli bir düzenin parçası olmak zorundadır. Onun içindir ki hukuk kuralları insanların aralarındaki sosyal ilişki ve hakları yönetmede kullanılan yazılı kurallar olarak karşımıza çıkmıştır. Milli Eğitim Mevzuatımızda da değişik şekillerde etik ilkeler ile ilgili metin, sözleşme, kanun, yönetmelik bulmak mümkündür. Milli Eğitim Mevzuatında 5176 sayılı ve 25.05.2004 tarihli Kanun ile Kamu Görevlileri Etik Kurulu kurulması kararlaştırılmıştır. Bu Kanunun amaç ve kapsam başlığı altında yer verilen birinci maddesi; “Bu Kanunun amacı, kamu görevlilerinin uymaları gereken saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme gibi etik davranış ilkeleri belirlemek ve uygulamayı gözetmek üzere Kamu Görevlileri Etik Kurulunun kuruluş, görev ve çalışma usul ve esaslarının belirlenmesidir” şeklinde düzenlenmiştir. Uluslararası etik ilkeler sınıflamasına ve Kidder (1) ’in sınıflamasında da kanunun birinci maddesinde ifade edilen ilkelerin yer aldığı görülmektedir. Kanun evrensel içerikli etik ilkeri benimsemiş ve bunu eylem olarak ifade etmiştir.

Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik 1. maddesinde amacını şu şekilde ifade etmektedir. “Kamuda etik kültürünü yerleştirmek, kamu görevlilerinin görevlerini yürütürken uymaları gereken etik davranış ilkelerini belirlemek, bu ilkelere uygun davranış göstermeleri açısından onlara yardımcı olmak ve görevlerin yerine getirilmesinde adalet, dürüstlük, saydamlık ve tarafsızlık ilkelerine zarar veren ve toplumda güvensizlik yaratan durumları ortadan kaldırmak suretiyle kamu yönetimine halkın güvenini artırmak, toplumu kamu görevlilerinden beklemeye hakkı olduğu davranışlar konusunda bilgilendirmek ve Kurula başvuru usul ve esaslarını düzenlemektir.” denilmektedir. Kant’ın ifade ettiği gibi (2) ; Yasalar karşısında insan, başkalarının hakkına tecavüz ettiği zaman suçludur. Etiksel olarak ise bunu aklımdan geçirdiği anda bile suçludur.

Etik değerler örgütsel yaşamın önemli bir parçasıdır. Örgüt yönetiminde iyi tanımlanmış değerler yanlış davranışları azaltır. İyi düzenlenmiş eylemler, yenilikleri destekler. Üyelerine pozitif bir enerji yükler. Örgütün, kimliğine ilişkin verdiği sözler, çalışanlarının , müşterilerinin örgüte karşı güvenini artırır (3)

Clarkburn (4) ’e göre, etik kişisel yaşamı yansıtır. Daha büyük çerçevede insanın içinde bulunduğu toplum yapısı kendi etik kurallarını da oluşturur. Bagnall (5) ise, etik değerleri, kültür bağlamında ele alır ve etik kabullerin öğrenilmiş olduğunu ifade eder. Etik eylemin karakteristiklerini; karşının inanç çerçevesine saygı ve kabul etme, kültürel oluşum ve değerlerin farkında olma, hoşgörü ve tolerans, empatik davranabilme, anlayış olarak nitelendirir. “Etik” Yunanca “ethos” sözcüğünden, “ahlak” ise Latince “moral” sözcüğünden gelmektedir. Her iki sözcükte gelenek, görenek ve alışkanlık anlamlarında kullanılmaktadır. Bu sözcüklerin kullanım alanlarına bakıldığında farklılıklar görürüz. Etik ideal ve soyut olana işaret ederek, ahlak kurallarının ve değerlerin incelenmesi anlamını taşır. Etik ile ahlakın aynı olmamasının nedeni, etiğin ahlak felsefesi olmasındandır. Ahlak bir disiplin olarak etiğin günlük yaşam pratiğine yansıyan kurallar demetidir (6,7)

Schwarz, amaçlar ve değerleri insanların yaşamında rehber ilkeler olarak kabul eder. Değerler, insanların motivasyonlarını yükseltir (8) Yarar teorisi demokrasi için önemli

bir kavramdır. Yarar etik, esnek ve geniş bir kavram olarak vatandaşlık rollerinin yerine getirilmesinde aracılık yapar ve toplumun mutluluğunda pasif bir rol üstlenir (9). Toplum düzenleyen kurallardan olan ahlak kuralları, toplumda iyi kötü olarak nitelendirilen söz ve eylemlerdir. Ahlak, bir toplumda iyilik ve kötülük hakkında oluşan değer yargılarına göre yapılması ya da yapılmaması gereken davranışlara ilişkin kurallar bütünüdür. Ahlak kuralları öznel ve nesnel olarak ikiye ayrılır. Öznel ahlak kuralları bireyin kendisine olan davranışlarını, nesnel ahlak kuralları ise bireyin toplum ve diğer bireylere karşı olan davranışlarını düzenler (10). İnsan yaşamında ahlaktan kaçamaz, o her yerde daima vardır (11). Ancak etik kurallar, informal işleyişini karmaşıklaşan toplum yapısı içerisinde formal bir yapıya büründürmüştür. Zaman içerisinde mesleki etik, örgütsel etik, yönetsel etik gibi alt kavramlar olarak çeşitlenmiştir.

Öğretmen davranışları etik ilkeler açısından değerlendirildiğinde, öğretmen davranışlarının iç disipline dönük olması gerektiğini söyleyebiliriz. Hizmet öncesi eğitim aşamasında, öğretmen olma bilinci belli bir ahlak örgüsü içerisinde verilmelidir. Nami (12) 'ye göre, öğretmen ahlakı, bir görüşten, bir duyuştan daha başka bir şeydir; uzun bir çalışma, bir öğrenme, bir okuma, bir anlama işidir. Dewey (13) davranışı etkileyen ve geliştiren, onu daha iyi bir duruma getiren her fikir "ahlaki fikir"dir der. Bu durum toplumsal yaşam döngüsü içerisinde yer alan tüm değişkenleri öğretmen davranışlarının hem sepetine ekler. Bu bağlamda etik davranış ilkeleri başlığı altında yer verilen ilkelerin hemen hemen hepsinin öğretmen davranışları ile bir şekilde bağlantısını kurmak ve Milli Eğitim Mevzuatı içerisinde değişik kanun, yönetmelik ve yönerge esasları arasında bu ilkelerin anlam ve önemine gönderme yapmak mümkündür. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 43 maddesi öğretmenlik mesleği ile ilgili olup, öğretmenlerin Türk Milli Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak görevlerini yapma sorumluluğunu yüklemiştir. 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda ödevler ve sorumluluklar, yasaklar, disiplin başlıkları altında öğretmenleri de kapsayacak şekilde devlet memurlarının davranış kalıpları belirlenmiştir. 4357 sayılı İlkokul Öğretmenlerinin Terfi ve Cezalandırılmalarına İlişkin Kanun ile 1702 sayılı İlk ve Orta Tedrisat Muallimlerinin Terfi ve Tecziyeleri hakkında Kanun hükümleri de öğretmenler belli davranışları gösterdiğinde alacakları cezaları belirleyerek Milli Eğitim öğretmenlerinin belli davranış kalıplarına uygun davranış göstermelerini belirleyerek etik değerlere hizmet etmiştir. Bu kanunlarla birlikte Okul Müdürlerinin görev tanımlarının yapılmış olması, sonuçta bir öğretmen olarak yine belli rol davranışlarını göstermesi istenmektedir.

Yöntem

Bu çalışma lise son sınıf öğrencilerinin öğretmenlerinin davranışlarını etik ilkeler açısından belirlemeyi amaçlayan betimsel bir araştırmadır. Araştırmanın çalışma gurubunu Sivas İlinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 8 genel (441 öğrenci), 3 anadolu (37 öğrenci), 2 endüstri meslek (51 öğrenci) ve 2 özel (31 öğrenci) lise öğrencisi olmak üzere toplam 560 öğrenci oluşturmaktadır. Görüşüne başvurulmuş öğrencilerin 308'i erkek 252 kızdır. Okullarından yansız örnekleme göre seçilen öğrenciler evrenin % 12'sine karşılık gelmektedir.

Verilerin toplanması sürecinde öğrencilere, cinsiyet, özelliklerini belirlemeye yönelik sorusu ve Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'te yer verilen etik ilkeler başlığı altında sıralanan etik ilkeler

anket maddesine dönüştürülerek uygulanmıştır. Anket maddeleri Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Öğretim Üyesi Doç.Dr. Erdal Toprakçı'nın görüşleri alınarak düzenlenmiştir. Ankette etik davranışlar ile ilgili 22 soruya yer verilmiş, bu soruların 15'i olumlu 7'si ise olumsuz yargılar taşımaktadır. Anket uzman görüşü alınarak oluşturulmuştur. Olumlu soru maddelerinin güvenilirlik katsayısı .88, olumsuz soruların güvenilirlik katsayısı .69, anketin bütün olarak değerlendirilmesi sonucunda güvenilirlik katsayısı ise .76 bulunmuştur. Ölçekte yer alan maddelere katılma düzeyleri beşli likert lipi derecelendirme ölçeği ile belirlenmiştir. Buna göre, Hiç katılmıyorum (1), Az katılmıyorum (2), Kısmen katılıyorum (3), Katılıyorum (4), tamamen katılıyorum (5) seçenekleri ile ifade edilmiştir. Lise son sınıf öğrencilerinin etik davranış boyutlarında algılarını anlamak üzere aritmetik ortalama ($\bar{X}$) kullanılmıştır.

Araştırmada verilerin çözümlenmesinde, aritmetik ortalama, standart sapma, değişkenlerin ikili karşılaştırmalarında t testi uygulanmıştır. Üç veya daha çok gruplamalarda (ANOVA) tek yönlü varyans analizi kullanılmış gruplar arasında anlamlı farklılıkların bulunması durumunda bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Tukey testi uygulanmıştır. Gruplararası karşılaştırmalar $p < 0.05$ anlamlılık düzeyi esas alınmıştır.

Bulgular

Lise son sınıf öğrencilerinin öğretmenlerini etik davranışlar açısından değerlendirmelerinin olumlu ve olumsuz etik yargılar açısından aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri aşağıda verilmiştir. Önemli görülen noktalar vurgulanmıştır.

Tablo 1. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Olumlu Maddeler Açısından Algıları

Maddeler	N	$\bar{X}$	SS
Öğretmenlerimiz bizimle ilişkilerinde tarafsızdırlar.	560	2,7089	1,27838
Öğretmenlerimiz bizimle ilişkilerinde dürüsttüler.	560	3,2214	1,25222
Öğretmenlerimiz eğitimsel ihtiyaçlarımızın farkındadırlar.	560	3,2607	1,23307
Öğretmenlerimiz işledikleri dersin amaçlarının farkındadırlar.	560	3,5696	1,16699
Öğretmenlerimiz mesleklerinin gerektirdiği saygınlığı taşımaktadırlar	560	3,5786	1,21156
Öğretmenlerimiz güvenilirlerdir.	560	3,4750	1,18098
Öğretmenlerimiz bize karşı sevecendirler.	560	2,9143	1,21844
Öğretmenlerimiz bizimle ilgilenirler.	560	3,0482	1,24301
Öğretmenlerimiz yasalara uygun davranırlar.	560	3,3786	1,25450
Öğretmenlerimiz derse vaktinde girerler.	560	3,5321	1,25997
Öğretmenlerimiz, kendilerini bizim yetişmemize adanmışlardır.	560	2,9214	1,39674
Öğretmenlerimiz, cumhuriyetimizin temel değerlerine bağlıdırlar.	560	3,6071	1,17180
Öğretmenlerimiz, bizlerin güvenliğini dikkate alırlar.	560	3,3107	1,30359
Öğretmenlerimiz, kamu yararını gözetirler.	560	2,7607	1,31452
Öğretmenlerimiz, bizlere karşı adaletli davranırlar.	560	2,0964	1,27505
Toplam	560	3,2194	,78662

Tablo 2’de verilen bulgulara göre, etik davranışlar ile ilgili yargılardan “Öğretmenlerimiz, Cumhuriyetimizin temel değerlerine bağlıdır” yargısına öğrenciler, ($\bar{X}=3.6071$) “katılıyorum” ifadesiyle en yüksek değeri vermişlerdir. Öğrenciler etik davranışları ile ilgili yargılar içerisinde Cumhuriyetin temel değerlerini öğretmenlerin benimsediğine işaret etmişlerdir. Olumlu yargılar içerisinde en düşük değeri ise “Öğretmenlerimiz, bizlere karşı adaletli davranırlar” yargısında ($\bar{X}=2,0964$) ortalama ile “az katılıyorum” şeklinde değerlendirmişlerdir. Olumlu yargıların genel ortalamasına bakıldığında ise ($\bar{X}=3.2194$) ortalama ile “kısmen katılıyorum” şeklinde bir değerlendirmenin yapıldığı görülmektedir. Genel olarak öğrencilerin, öğretmenlerin etik davranışları hakkında algılarının düşük olduğu söylenebilir. Özellikle öğrenciler, öğretmenlerin doğrudan öğrencilerle ilgili davranışlarında düşük puan aldıkları gözlenmektedir. Oysa öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği konularda daha yüksek algılandıkları söylenebilir. Bu durum öğrencilerin, öğretmenlerini bir değer olarak kabul görmelerinin önemini ortaya koymasından önemli görülebilir. Özellikle öğretmen-öğrenci arasındaki çatışmalarının kaynağının merkezinde de öğretmen-öğrenci iletişimsizliğinin yer aldığı söylenebilir. Dökmen (14) ’in ifade ettiği gibi “kişilerarası iletişim psikolojik nitelikli bir alışveriştir”. Öğretmen öğrenci ilişkilerindeki tek yanlı, öğretmen lehine ve öğretmen tarafından başlatılan iletişim döngüsü öğretmen öğrenci iletişimsizliğini artırabilir. Söz konusu iletişimsizlik ve öğretmen lehine otorite kullanımı öğrencilerin öğretmenlerine ilişkin etik davranış algılarını olumsuz etkileyebilmektedir.

Tablo2. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Olumsuz Maddeler Açısından Algıları

Maddeler	N	$\bar{X}$	SS
Öğretmenlerimiz, kişisel çıkarlarına düşkündür.	560	2,3839	1,32437
Öğretmenlerimiz, bize ait gizli bilgileri açıklarlar.	560	3,0036	1,71492
Öğretmenlerimiz, yalan söylerler	560	2,0750	1,23807
Öğretmenlerimiz, derste dersle ilgili olmayan faaliyetlerle uğraşırlar.	560	1,8839	1,19738
Öğretmenlerimiz, bizlerle öğretmen ve öğrenci ilişkisinin dışına çıkarlar.	560	1,6214	1,31982
Öğretmenlerimiz, okul malını kendi özel işleri için kullanırlar.	560	1,4518	1,00864
Öğretmenlerimiz, okul mallarını israf ederler.	560	2,8134	,51878
Toplam	560	1,9434	,73591

Olumsuz maddeler açısından bakıldığında ise, öğrenciler, ($\bar{X}=1.4518$) ortalama ile “Öğretmenlerimiz, okul malını kendi özel işleri için kullanırlar” yargısını “hiç katılmıyorum” ifadesiyle değerlendirmişlerdir. Öğrenciler, öğretmenlerinin kendilerine

ait gizli bilgileri başkalarıyla paylaştıkları konusunu ($\bar{X}=3,0036$) ortalama ile “kısmen katılıyorum” düzeyinde değerlendirmişlerdir. Bu yargı ve “öğretmenler okul mallarını israf ederler” ($\bar{X}=2,8134$) yargısı dışındaki diğer yargılarda “hiç katılmıyorum” ve “az katılıyorum” ifadesini kullanarak öğretmenlerini etik davranışlar açısından olumlu algılamışlardır. Öğretmenlerin, “öğrencilerin gizli bilgilerini açıklama” konusunda öğretmenlerini daha yetersiz görmeleri öğretmen-öğrenci arasındaki sosyal güven düzeyinin düşüklüğüne işaret etmektedir. Öğrencilerin, öğretmenlerinin rehberlik ilkelerine (15) uygun davranmadıkları düşüncesi etik algılarını etkilediği söylenebilir.

Tablo 3 Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Olumlu Maddeler Açısından Genel Olarak Cinsiyete Göre Farklılığı

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	sd	t testi	Anlam (p< ,05)
Erkek	308	3,2264	,80175	558	,233	,816
Kız	252	3,2108	,76922			

Olumlu yargılara cinsiyet değişkeni açısından bakıldığında erkek ve kız öğrencilerin öğretmenlerini etik davranışlar açısından benzer algıladıkları görülmektedir. Ancak maddelerin cinsiyet değişkenine göre t testi sonuçlarına bakıldığında; “Öğretmenlerimiz yasalara uygun davranırlar”, “Öğretmenlerimiz cumhuriyetimizin temel değerlerine bağlıdırlar”, “Öğretmenlerimiz, kamu yararını (toplum çıkarını) gözetirler” yargılarında cinsiyete göre farklılıkların olduğu görülmektedir. Erkek ve kız öğrenciler arasındaki farklılıklar ortalamalara bakılarak değerlendirildiğinde, “Öğretmenlerimiz yasalara uygun davranırlar” yargısında (erkekler $\bar{X}=3,3506$ kızlar $\bar{X}=3,4127$) kızların erkeklere göre öğretmenlerini daha olumlu algıladıkları, “Öğretmenlerimiz cumhuriyetimizin temel değerlerine bağlıdırlar” yargısında (erkekler $\bar{X}=3,5812$ kızlar $\bar{X}=3,6389$) kızların erkeklere göre öğretmenlerini daha olumlu algıladıkları, “Öğretmenlerimiz, kamu yararını (toplum çıkarını) gözetirler” yargısında (erkekler $\bar{X}=3,0487$ kızlar $\bar{X}=3,9484$) kızların erkeklere göre öğretmenlerini daha olumlu algıladıkları görülmektedir. Kızların erkeklere göre daha öncede ifade edildiği gibi etik davranışlar konusunda öğretmenlerini daha iyimser algıladıkları görülmüştür. Bu durum öğretmenlerin kız öğrencilere karşı daha etik davranışlar içinde oldukları şeklinde ifade edilebilir. Öğrenci ve öğretmen arasında ilişki biçiminde öğrencilerin cinsiyetleri etkili olmaktadır. Öğretmenlerin kişilerarası ilişki biçimlerinde kızlara daha empatik davrandıkları ve koruyucu oldukları düşünülebilir.

Tablo 4. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Olumsuz Maddeler Açısından Genel Olarak Cinsiyete Göre Farklılığı

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	sd	t testi	Anlam (p< ,05)
Erkek	308	2,0334	,78961	558	3,227	,001
Kız	252	1,8333	,64917			

Olumsuz yargılara genel olarak bakıldığında ise erkek ve kız öğrenciler arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Her maddenin t testi sonuçlarına bakıldığında ise erkek ve kız öğrenciler arasındaki farklılığın, “Öğretmenlerimiz kişisel çıkarlarına düşkündür” (erkekler $\bar{X}=2,5357$ kızlar $\bar{X}=2,1984$), “Öğretmenlerimiz okul malını kendi özel işleri için kullanırlar” (erkekler $\bar{X}=1,7662$ kızlar $\bar{X}=1,4444$), “Öğretmenlerimiz okul mallarını israf ederler” (erkekler $\bar{X}=1,5584$ kızlar $\bar{X}=1,3214$), yargılarında olduğu görülmektedir. Bu duruma göre; kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre öğretmenlerini olumsuz yargılarda daha düşük puanla değerlendirdikleri ve öğretmenlerini daha olumlu algılayarak erkeklerle anlamlı bir farklılık ortaya koydukları görülmektedir. Kız öğrencilerin iyimser ve olumlu davranış özelliklerine sahip oldukları söylenebilir.

Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Okul Türü Değişkenine Göre Öğretmenlerini Etik Davranışlar Açısından Değerlendirmeleri

Tablo 5. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Okul Türlerine Göre Olumlu ve Olumsuz Maddeler Açısından Tek Yönlü Varyans Analizi

	Varyansın kaynağı	KD	SD	K.O.	F	P
Genel olumlu yargılar	Gruplar Arası	,638	3	,213	,343	,795
	Gruplar İçi	345,253	556	,621		
	Toplam	345,891	559			
Genel olumsuz yargılar	Gruplar Arası	3,257	3	1,086	2,016	,111
	Gruplar İçi	299,477	556	,539		
	Toplam	302,735	559			

P<0.05

Olumlu ve olumsuz yargılar için yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarında genel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür. Olumlu yargıların her bir maddesine uygulanan varyans analizi sonucunda bazı yargılarda anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu yargılar sonucunda anlamlılığın hangi gruplar arasında olduğunu test etmek için Tukey testi uygulanmıştır. Bu duruma göre, “Öğretmenlerimiz bizimle ilişkilerinde tarafsızdırlar” ve “Öğretmenlerimiz işledikleri dersin amaçlarının farkındadırlar” yargılarında anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir. “Öğretmenlerimiz bizimle ilişkilerinde tarafsızdırlar” yargısında genel lise-özel lise ve endüstri meslek lisesi-özel lise arasında anlamlı farklılıklar görülmektedir. “Öğretmenlerimiz derse vaktinde girerler” yargısında ise genel lise-özel lise ve endüstri meslek lisesi-özel lise türleri arasında anlamlı farklılıklar oluşmuştur.

“Öğretmenlerimiz bizimle ilişkilerinde tarafsızdırlar” yargısında genel lise öğrencilerinin ($\bar{x}=2,7211$), anadolu lisesi öğrencilerinin ($\bar{x}=2,7568$), endüstri meslek lisesi öğrencilerinin ($\bar{x}=2,9608$), özel lise öğrencilerinin ($\bar{x}=2,0645$), ortalamalarına sahip oldukları ve bu duruma göre özel lise öğrencilerinin öğretmenlerini “kısmen katılıyorum” ifadesiyle daha olumsuz değerlendirdikleri görülmektedir. “Öğretmenlerimiz derse vaktinde girerler” yargısında ise genel lise öğrencilerinin ($\bar{x}=3,4286$), anadolu lisesi öğrencilerinin ($\bar{x}=4,1622$), endüstri meslek lisesi öğrencilerinin ($\bar{x}=3,6471$), özel lise öğrencilerinin ($\bar{x}=4,0645$), ortalamalarına sahip oldukları ve anadolu lisesi öğrencilerinin öğretmenlerini daha olumlu değerlendirdikleri görülmüştür.

Olumsuz yargıların her bir maddesine uygulanan varyans analizi sonucunda bazı yargılarda anlamlı farklılıkların bulunması sonucunda anlamlılığın hangi gruplar arasında olduğunu test etmek için Tukey testi uygulanmıştır. Buna göre, “Öğretmenlerimiz bize ait gizli bilgileri açıklarlar” ve “Öğretmenlerimiz bizlerle öğretmen öğrenci ilişkisinin dışına çıkarlar” yargılarında genel lise öğrencileri ile özel lise öğrencileri arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir.

“Öğretmenlerimiz bize ait gizli bilgileri açıklarlar” yargısında genel lise öğrencilerinin ($\bar{x}=2,0499$), anadolu lisesi öğrencilerinin ($\bar{x}=2,0000$), endüstri meslek lisesi öğrencilerinin ($\bar{x}=1,9412$), özel lise öğrencilerinin ($\bar{x}=3,0323$), ortalamalarına sahip oldukları ve bu duruma göre özel lise öğrencilerinin öğretmenlerini “kısmen katılıyorum” ifadesiyle diğer gruplara göre daha olumsuz değerlendirdikleri görülmektedir. “Öğretmenlerimiz bizlerle öğretmen öğrenci ilişkisinin dışına çıkarlar” yargısında ise, genel lise öğrencilerinin ($\bar{x}=1,8435$), anadolu lisesi öğrencilerinin ($\bar{x}=1,8649$), endüstri meslek lisesi öğrencilerinin ($\bar{x}=1,8627$), özel lise öğrencilerinin ($\bar{x}=2,5161$), ortalamalarına sahip oldukları ve bu duruma göre yine özel lise öğrencilerinin öğretmenlerini “kısmen katılıyorum” ifadesiyle diğer gruplara göre daha olumsuz değerlendirdikleri görülmektedir.

Özel okulların kendi öğretmenlerini seçme haklarının olduğu düşünüldüğünde ve paralı okullar olarak hizmet verme konusunda daha duyarlı olmak zorunda olduklarını göz önüne alındığında öğrencilerin öğretmenlerini olumsuz değerlendirmesi düşündürücüdür. Ya da özel okul öğretmenlerinden öğrencilerin beklentilerinin yüksek olması ile ilişkilendirilebilir. Özel okul öğrencileri ile resmi okul öğrencilerinin algıları arasındaki farklılık , özel okulların paralı olması nedeniyle hizmet verme anlayışlarını etkileyebilmektedir. Toplumun özel okullar üzerindeki beklenti düzeyinin yüksekliği, öğrencilerin algılarını da etkilemiş görünmektedir.

Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Başarı puanı Değişkenine Göre Öğretmenlerini Etik Davranışlar Açısından Değerlendirmeleri

Tablo 6. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Başarı Durumuna Göre Olumlu ve Olumsuz Maddeler Açısından Tek Yönlü Varyans Analizi

	Varyansın kaynağı	KD	SD	K.O.	F	P
Genel olumlu yargılar	Gruplar Arası	5,544	4	1,386	2,260	,062
	Gruplar İçi	340,347	555	,613		
	Toplam	345,891	559			
Genel olumsuz yargılar	Gruplar Arası	4,424	4	1,106	2,058	,085
	Gruplar İçi	298,310	555	,537		
	Toplam	302,735	559			

P<0.05

Olumlu ve olumsuz yargılar için yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarında genel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür. Olumlu ve olumsuz yargıların her bir maddesine uygulanan varyans analizi sonucunda bir olumsuz yargıda anlamlı farklılıkların bulunması sonucunda anlamlılığın hangi gruplar arasında olduğunu test etmek için Tukey testi uygulanmıştır. Bu duruma göre, “öğretmenlerimiz yalan söylerler” yargısında başarı puanı 3 ve 4 olan öğrencilerin değerlendirmeleri arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür. Bu grupların ortalamalarına bakıldığında da başarı puanı 3 olan grubun ortalamasının ($\bar{x}=2,3643$), başarı puanı 4 olan grubun ise ($\bar{x}=1,9929$) olduğu ve başarı puanı 3 olan grubun öğretmenlerini daha olumsuz değerlendirdikleri görülmektedir.

Olumlu yargılar açısından başarı puanı 1 olan öğrenciler ($\bar{x}=3,4148$) ortalama ile “katılıyorum” düzeyinde öğretmenlerini etik davranışlar açısından daha olumlu değerlendirmişlerdir. Kendisini başarısız bulan öğrencilerin, öğretmenlerini etik davranışlar açısından olumlu değerlendirdiği görülmektedir. Başarısız öğrencilerin öğretmenlerini genel olarak daha olumsuz değerlendireceği beklenebilecekken sonuç tam tersi çıkmıştır. Aynı şekilde olumsuz yargıların ortalamalarına bakıldığında da, başarı puanı 1 ve 4 olan öğrencilerin öğretmenlerini daha olumlu değerlendirdikleri görülmektedir. Özellikle başarı puanı 1 olan öğrencilerin öğretmenlerini her iki yargı grubunda da olumlu değerlendirmesi, öğrencilerin okul ve öğretmenlerinden beklentilerinin düşüklüğü ile açıklanabilir. Eğitimsel kaygılarının düşüklüğü öğrencilerin öğretmenlerini daha olumlu değerlendirmelerine neden olmuş olabilir. Ancak her bir madde ortalamasına tek tek bakıldığında gruplar arasında büyük farklılıkların olmadığı görülmektedir. Ortalama sonuçlarının olumlu yargılarda “kısmen katılıyorum” düzeyinde, olumsuz yargılarda ise “az katılıyorum” düzeyinde olduğu görülmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik gereği kamu görevlilerinin görevlerini yürütürken uymaları gereken etik davranış ilkelerini belirlemek, bu ilkelere uygun davranış göstermeleri açısından onlara yardımcı olmak amaçlanmaktadır. Okullar hizmet veren kurumlar olarak daha fazla sorumluluk altındadır. Okullarda hizmet veren araçlar olarak öğretmenler, toplumun en başta da öğrencilerin muhataplarıdır. Öğrencilerin öğretmenlerden bekledikleri davranışlar her zaman sıkı bir disiplin altında yasal kurullarla belirlenemez. Her ne kadar etik davranış ilkeleri belirlenmiş olsa da, yönetilemeyen, kontrol altına alınamayan nedenler bulunabilir. Öğrenciler, öğretmenlerin etik olan ya da olmayan davranışları ile yüz yüze gelebilirler. Araştırma, öğrencilerin, öğretmenlerin bazı etik davranışlarına göre değerlendirmelerini açığa çıkararak, hem etik alanındaki öğretmen profilini anlamak hem de öğretmenlere kendilerini sorgulamalarına imkan vermesi açısından önemli sonuçlar ortaya koymaktadır.

Araştırmanın anket maddeleri içerisinde yer alan tüm yargılardan en yüksek ortalamayı alan “Öğretmenlerimiz, Cumhuriyetimizin temel değerlerine bağlıdır” ($\bar{x}=3,6071$) yargısı Cumhuriyetin temel değerlerini öğretmenlerin benimsediği konusunda iyimser bir sonuç olarak kabul edilebilir. Olumlu yargılar içerisinde en düşük değeri ise “Öğretmenlerimiz, bizlere karşı adaletli davranırlar” ($\bar{x}=2,0964$) ortalama ile “az katılıyorum” ifadesiyle değerlendirmişlerdir. Olumlu yargılar içerisinde “katılıyorum” düzeyinde görüş alan maddeler şu şekilde sıralanmaktadır: Öğretmenlerimiz işledikleri dersin amaçlarının farkındadırlar, Öğretmenlerimiz mesleklerinin gerektirdiği saygınlığı taşımaktadırlar, Öğretmenlerimiz güvenilirlerdir, Öğretmenlerimiz derse vaktinde girerler. Olumlu yargılar içerisinde ise “hiç katılmıyorum” düzeyinde değerlendirilen yargı bulunmamaktadır.

Öğrenciler, öğretmenleri değerlendirirken öğretmenlik mesleğinin toplumsal ve eğitimsel boyutları ile ilişkilendirilebilecek konularda daha olumlu değerlendirmişken, doğrudan öğrencilerin kendileri ile ilgili konulardaki davranışları (*Öğretmenlerimiz bizimle ilişkilerinde tarafsızdırlar. Öğretmenlerimiz, bizlere karşı adaletli davranırlar. Öğretmenlerimiz, kendilerini bizim yetişmemize adanmışlardır. Öğretmenlerimiz bize karşı sevecendirler*) daha olumsuz değerlendirmişlerdir. Bu durum öğretmenlerin, öğrencilere karşı sosyal duyarlıklarının düşüklüğü, öğrenci psikolojisi konusunda yetersizliği şeklinde değerlendirilebilir.

Olumsuz yargılar içerisinde ise, “Öğretmenlerimiz, bize ait gizli bilgileri açıklarlar” ifadesinde ($\bar{x}=3,0036$) yine öğrenciler doğrudan kendileri ile ilgili bir konuda öğretmenlerini daha olumsuz değerlendirmişlerdir. Cinsiyet değişkenine göre her bir madde analizinde kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre öğretmenlerini daha olumlu değerlendirdikleri görülmektedir. Kızların genel olarak kabul edilen duygusal olma özellikleri ile bu sonucun örtüştüğünü söylemek mümkündür.

Öğretmen davranışlarının öğrencilerin fiziksel, sosyal ve psikolojik özelliklerine etki yaptığı söylenebilir. Okulda, öğrencilerin eğitsel ve sosyal beklentilerine uygun özenli davranışlar göstermek gerekmektedir. Öğretmenlerin olduğu kadar öğrencilerin de etik davranışlar göstermesi gerekliliğinden söz etmek mümkündür. Okul kültürü içerisinde okulun tüm çalışanları kendi görev tanımları çerçevesinde etik ilkelere uygun davranış sergilemeleri okul başarısının artırılmasında önemli bir etken olabilir. Özellikle günümüzde okulların gevşek yapıli sistemler olarak yapı ve işleyişinde özerklik (16,17) etik davranışları etkileyebilir. Okul türlerine göre, özel okullarla genel lise, meslek lisesi öğrencileri arasında anlamlı farklılıklar olması düşündürücüdür. Özel okul öğretmenlerinin etik ilkeler açısından daha duyarlı algılanmaları beklenirken, özel okul öğrencileri öğretmenlerini etik ilkeler açısından daha düşük değerlendirmişlerdir. Özel okul öğrencilerinin sosyo-ekonomik düzeylerinin yüksekliği, öğrencilerin öğretmenlerinin etik davranış gösterme beklentisinin daha yüksek olması gerektiği sonucunu ortaya koymaktadır.

Kendisini daha düşük puanla değerlendiren öğrencilerin öğretmenlerini daha etik bulması düşündürücüdür. Bu durum kendisini başarısız bulan öğrencilerin okula, öğretmenlere, eğitime karşı kayıtsızlıkları ile açıklanabilir. Kendini başarılı bulan öğrencilerin algılarının daha düşük olması ise onların öğretmenlerinden beklentilerinin yüksek olduğu, eğitim ortamlarını, öğretmen davranışlarını önemsedikleri olgusu ile açıklanabilir.

Eğitim, eğitim alan kişilerin değer yargılarından doğrudan etkilenir. Daha katı ya da gevşek bir eğitim anlayışı öğrencilerin öğretmenlerinden beklentilerini değiştirir. Bir doğru üzerinde katı-gevşek aralığında bir değer alan davranışlar, öğrencilerin sosyal yapıları, cinsiyeti, başarı durumu, aile eğitim durumları gibi değişkenlerden etkilenir. Sınıf örgütünün (18) yöneticisi olarak öğretmen öğrencilerin etik davranış algılarını bilerek sınıfa girmelidir. Aksi halde sınıfın normlarının uzağında kalarak kendini etkisizleştirir. Etik davranışları gösteremeyen bir öğretmen öğrencilerinin güvenini kazanamayabilir.

Kaynaklar

1. Kidder, M. R. (2004) Needed: An Information Ethic, Institute for Global Ethic, V:7 N:11
2. Alptekin, Y. (2005) Eğitim İçin İnternet, İnternet İçin Eğitim: Elektronik İletişim Ve Etik, www.inet.tr.org.tr (erişim:11.12.2005)
3. Day, A.B. (2003) Ethics in Environmental Communication and Education, Applied Environmental Education and Communication, Vol :2 pp.71-72
4. Clarkburn, H. (2002) The Aims and Practise of Ethics Educationin in an Undergraduat CurriculumReasons for Choosing a Skills Approach, Journal of Higher Education, Vol.26, No.4
5. Bagnall, R. G. “The Contingent University: An Ethical Critique” Educational Philosophy and Theory, Vol.34, No. 1,

6. Pehlivan, İ. (2001) Yönetmel, Mesleki ve Örgütsel Etik. Ankara: Pegema Yayıncılık.
7. Aydın, İ. (2003) Eğitim ve Öğretimde Etik. Ankara: Pegem Yayıncılık.
8. Myrty, L., Halkoma, K. (2002) The Role of Value Priorities and Professional Ethics Training in Moral Sensitivity, Journal of Moral Education, Vol 31, No.1 pp. 35-50
9. Tarrant J. (2001) The Ethics of Post-Compulsory Education and Training in A Democracy, Journal of Further and Higher Education, Vol.25 No: 3 pp.369-378
10. Gözübüyük, Ş. (1993) Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları, Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
11. Kansanen, P. (2003) Pedagogical Ethics in Educational Research, Educational Research and Evaluation, Vol.9 No.1 pp.9-23
12. Nami, K. (1934) Muallimin Meslek Ahlakı, İstanbul: Devlet Matbaası.
13. Dewey, J. (1995) Eğitimde Ahlak İlkeleri, Ankara.
14. Dökmen, Ü. (1994) İletişim Çatışmaları ve Empati, Ankara: Sistem Yayıncılık.
15. Kepçeoğlu, M. (1997) Psikolojik Danışma ve Rehberlik, İstanbul: Başak Ofset.
16. Lack, A. (1999) Loosing Coupled. <http://www.members.ozemail.com.au> (erişim:04.11.2005)
17. Weick, K (1976) Educational Organizations as Losely Coupled Systems, Administrative Science Quartely, Vol,21, pp.1-9
18. Toprakçı, E. (2002) Sınıf Örgütünün Yönetimi, Ankara: Ütopya Yayınevi.